

Het archeologisch vooronderzoek aan de Beukenbergweg te Tongeren

Opdrachtgever: vzw Katholiek Secundair Onderwijs Onze-Lieve-Vrouw Tongeren-Borgloon

Augustus-september 2008

Caroline Vandegehuchte (bouwhistorica)

Charlotte Fexer (kunsthistorica)

Maarten Smeets (archeoloog)

Annika Devroe (archeologe)

Reniu Wilczek (arbeider)

Vergunningsnummer: 2008/175

Datum aanvraag: 23/07/2008

Naam aanvrager: Maarten Smeets

Naam site: Tongeren – Beukenbergweg

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1: Werkmethode	p. 3
Hoofdstuk 2: Beschrijving van de sporen	p. 5
2.1. Sleuf 1b	p. 5
2.1.1. Profiel	p. 5
2.1.2. Vlak	p. 8
2.1.3. Interpretatie	p. 9
2.2. Sleuf 2	p. 10
2.2.1. Profiel	p. 10
2.2.2. Vlak	p. 12
2.2.3. Interpretatie	p. 12
2.3. Sleuf 3	p. 13
2.3.1. Vlak	p. 13
2.3.2. Interpretatie	p. 14
2.4. Kijkvenster 4	p. 14
2.4.1. Vlak	p. 14
2.4.2. Interpretatie	p. 15
Hoofdstuk 3: Vondsten	p. 16
3.1. Sleuf 1b	p. 16
3.1.1. Gebouw	p. 16
3.1.2. Loopniveaus	p. 16
3.1.3. Gracht	p. 17
3.2. Sleuf 2	p. 17
3.2.1. Uitbraakspoor gebouw	p. 17
3.2.2. Uitbraak kelder	p. 17

3.2.3 Losse vondsten	p. 20
3.3. Sleuf 3	p. 20
3.3.1 Grote puinlaag	p. 20
3.3.2 Uitbraakspoor gebouw	p. 21
3.3.3 Losse vondsten	p. 21
3.4. Kijkvenster 4	p. 22
3.4.1 Grote puinlaag	p. 22
3.4.2 Gracht	p. 22
3.4.3 Grachtje	p. 22
Hoofdstuk 4: Algemene interpretatie	p. 23
Hoofdstuk 5: Advies	p. 24
Bibliografie	p. 27
Bijlagen	
Bijlage 1: Fotosurvey	
Bijlage 2: Vondsteninventaris	
Bijlage 3: Grondplannen en profieltekeningen	
Bijlage 4: Situeringsplan	

HOOFDSTUK 1: WERKMETHODE

Om aan de normen, opgelegd door het ministerie van onderwijs, te voldoen dient het VIIO een nieuwe sporthal te bouwen. Deze sporthal zal ingepland worden achter de school, op een perceel binnen de Romeinse stadsmuur dat mogelijk het Romeinse aquaduct zou herbergen. Omwille van deze redenen was een archeologische prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk.

Aanvankelijk werd opgelegd om de prospectie met ingreep in de bodem uit vier deelonderzoeken te laten bestaan. Afhankelijk van de resultaten op het terrein kon besloten worden een of meerdere deelonderzoeken aan te passen.

Aan de westzijde van het perceel moest een proefsleuf gegraven worden over een lengte van 50m om de stratigrafie van het terrein te kunnen vaststellen. Omwille van een zeer diepe verstoring (meer dan 5m diep) in de noordwestelijke hoek van het perceel (foto 1), werd besloten de werken daar te staken en de sleuf iets meer naar het zuiden terug te beginnen. Dit zorgde voor een indeling in sleuf 1a en sleuf 1b. In sleuf 1b was er geen diepe verstoring aanwezig en kon over een lengte van 20m en een breedte van 2m gegraven worden (foto's 2 en 3).

Aan de oostzijde van het perceel werd een proefsleuf over een lengte van ongeveer 60m en met een breedte van 2m gegraven om de stratigrafie van het terrein vast te stellen (sleuf 2). Vanwege veiligheidsoverwegingen werd deze sleuf maximaal 3m diep uitgegraven, waardoor in het noordwestelijke deel van de sleuf (ca. 20m lang) de overgang van het oudste loopvlak naar de natuurlijke ondergrond niet werd bereikt (foto's 4 en 5).

In beide sleuven werden het werkvlak op de overgang van het oudste loopvlak naar de natuurlijke ondergrond en het oostprofiel (sleuf 1) of westprofiel (sleuf 2) schoongemaakt, gefotografeerd, beschreven en ingetekend op schaal 1/20. Vondsten aan de oppervlakte van het werkvlak werden per spoor ingezameld. Het aangelegde vlak, het profiel en de uitgegraven grond werden met een metaaldetector op vondsten gecontroleerd.

Omwille van de zeer grote diepte van verstoring (sleuf 1) en de grote diepte (sleuf 2) waarop er archeologisch relevante lagen werden aangetroffen, werd besloten geen kijkvenster aan te brengen aan de noordzijde van het terrein, zoals in de voorwaarden beschreven stond, maar een derde sleuf, haaks op sleuf 2, te plaatsen over een lengte van bijna 50m en met een breedte van 2m (sleuf 3) en dit om de omvang van verstoring over het volledige terrein vast te kunnen stellen (foto's 6 en 7).

In de zuidelijke zone van het terrein werd een kijkvenster van 10x10m (foto 8) aangelegd om de dichtheid van de sporen en hun gaafheid vast te stellen (kijkvenster 4).

Van beide sleuven werd het werkvlak schoongemaakt, gefotografeerd, beschreven en ingetekend op schaal 1/20. De vondsten aan het oppervlak werden ingezameld per spoor. Het aangelegde vlak en de uitgegraven grond werden met een metaaldetector onderzocht.

De exacte ligging van de sleuven werd topografisch opgemeten door Raoul Creemers.

HOOFDSTUK 2: BESCHRIJVING VAN DE SPOREN

2.1. Sleuf 1b

2.1.1. Profiel

Laagnummer	Beschrijving
1	donkerbruine teelaarde met verspreide baksteen, kalkmortel en natuursteen
2	geelbruine zand met een beetje dakpanfragmenten
3	bruine zand met houtskoolspikkels (beperkt) en enkele dakpanfragmenten
4	gevlekte geelbruine tot lichtgrijze zand met houtskoolspikkels
5	grijsbruin puinlaagje met fragmenten natuursteen, baksteen of dakpan
6	gevlekte witte tot grijsbruine (puin)laag met veel kalkmortel, enkele dakpanfragmenten en natuursteen; mogelijk oud vloerniveau
7	lichtbruine-lichtgrijze zand met houtskoolspikkels en -fragmenten; mogelijke uitlogingslaag van grachtje 10
8	bruinigrijze puinkuil met grote dakpanfragmenten, natuursteen (silex), kalkmortel en resten roze mortel
9	bruine tot grijsbruine zone met kleine dakpan- of baksteenfragmenten, sterk gelijkend op laag 3
10	donkergrijze laag met veel houtskool, bot, fragmenten verbrande leem en dakpan
11	donkergrijze-donkerbruine laag met veel grote dakpanfragmenten en natuursteen
12	gevlekte witte zand, geelbruine vlekken met onderaan wat verbrande leem
13	donkergrijze-bruine laag met houtskool en verbrande leem
14	lichtgrijze zand met houtskoolspikkels; uitlogingslaag (cfr. laag 7)
15	bruine zand met dakpanfragmenten en kalkmortel

16	lichtgelige zandlaag met enkele grotere dakpanfragmenten
17	gele lemige laag
18	bruine kuil met verbrande leem (cfr. spoor 11)
19	witgrijze zandlaag
20	donkergrijs laagje
21	geelgrijze tot grijze laag (cfr. sporen 9 en 10)
22	donkerbruine puinkuil met recent materiaal, glas en blik
23	vloer in roze mortel
24	puinlaag onder laag 23 met veel kalkmortel, dakpannen en natuursteen
25	gele lemige zand (cfr. laag 17)
26	donkergrijze-zwarte leem; brandlaagje
27	lichtgrijze lemige zand; oud vloerniveau
28	geel-lichtgrijze lemige zand; bevindt zich onder laag vloer 27
29	grijze, lemige zand met houtskoolspikkels en kleine fragmenten kalkmortel en dakpan
30	grijze, lemige zand met houtskoolspikkels en kleine fragmenten kalkmortel en dakpan
31	grijze lemige zand met houtskoolspikkels, kleine fragmenten kalkmortel en dakpan
32	donkergrijze band met mogelijke resten van een oud vloerniveau
33	grijsbruine laag onder laag 32 met fragmenten dakpan en kalkmortel
34	bruine tot grijsbruine laag met houtskoolspikkels, dakpan en verbrande leem
35	donkergrijze tot zwarte laag; brandlaagje
36	groengrijze zand met resten roze mortel in onderste zone
37	gele lemige laag (cfr. laag 17 en 25)
38	grijze lemige zand met houtskool, dakpan, kalkmortel en verbrande leem; voortzetting laag 31?

39	geelbruine zand met enkele grote fragmenten kalkmortel
40	witgrijze zand met houtskool
41	in situ hypocausttegels op Romeinse vloer in roze mortel (laag 23)
42	kuil met gevlekt gele tot bruine vulling met houtskool, kalkmortel en dakpan
43	gele lemige zand met veel kalkmortel
44	donkerbruine-bruine laag
45	bruin uitbraakspoor met veel witte kalkmortel en natuursteen
46	gele zand met dakpanfragmenten
47	witgele laag met veel kalkmortel
48	geelbruine puinlaag met veel kalkmortel en baksteenspikkels
49	geelbruine puinlaag met zeer veel kalkmortel en baksteenspikkels
50	geelrode laag met kalkmortel
51	roodbruine laag met natuursteen, kalkmortel en dakpan
52	muur in kalksteen, baksteen en silex en met lichtgele kalkmortel (hard, kalkknollen)
53	witgele laag met veel kalkmortel
54	laagje gele lemige zand
55	donkerbruine-grijze laag met kalkmortel
56	brokkeliger stuk muur die ongeveer volledig met kalkmortel bestreken werd
57	bruine tot geelbruine zand
58	donkerbruine tot bruine laag met kalkmortel
59	geelbruine puinlaag
60	puinkuil met natuursteen en kalkmortel
61	lichtgele zandlaag
62	gele laag
63	lichtgrijze-grijze laag
64	donkergrijs bandje in puinkuil 60

65	geelbruine puinlaag met veel kalkmortel en dakpan
----	---

2.1.2. Vlak

Spoornummer Beschrijving

1	lichtbruin spoor zonder materiaal; lijkt natuurlijk
2	lichtgrijs spoor met houtskoolspikkels en zonder materiaal
3	lichtgrijs tot groengrijs sterk verdicht spoor; lijkt natuurlijk
4	gevekt witte natuurlijke bodem met grijze vlekken; eventueel zone met uitloging
5	zeer lichtgrijs tot bijna wit spoor; eventueel zone met uitloging
6	donkergrijs spoor met houtskoolspikkels, bot en ceramiek
7	lichtbruine zone met uitloging
8	lichtgrijs tot groengrijs sterk verdicht spoor met bot; lijkt natuurlijk
9	grijs-bruin spoor met houtskoolspikkels
10	gevekt grijs-grijsbruin spoor met ceramiek en houtskoolspikkels
11	bruin spoor
12	donkerbruine-grijze paalkuil met houtskoolspikkels en verbrande leemspikkels
13	lichtgrijs tot groengrijs sterk verdicht spoor; vermoedelijk natuurlijke bodem
14	lichtgrijs tot groengrijs sterk verdicht spoor; vermoedelijk natuurlijke bodem
15	lichtgrijs tot groengrijs sterk verdicht spoor; vermoedelijk natuurlijke bodem
16	donkerbruine-grijze paalkuil met houtskoolspikkels en verbrande leemspikkels
17	donkerbruin-grijs spoor met houtskoolspikkels, bot en ceramiek
18	grijs spoor met houtskoolspikkels
19	bruin-grijs uitbraakspoor met natuursteen, kalkmortel, houtskool en dakpanfragmenten
20	donkerbruin uitbraakspoor met veel daktegels (baksteen, grote fragmenten), bot, houtskool, kalkmortel en beschilderd pleisterwerk

21	gevekt grijs-geelbruin spoor met ceramiek, dakpan en terra sigillata
22	grijsbruin spoor met houtskool
23	lichtgrijze paalkuil?

2.1.3. Interpretatie

Sleuf 1b werd ongeveer tot een diepte van 2m uitgegraven alvorens de overgang tussen het oudste archeologische niveau en de natuurlijke bodem werd bereikt (foto's 9 t.e.m. 16). Ongeveer de bovenste 80-90cm bestonden uit een laag teelaarde en enkele (sub)recente nivelleringslagen. Daaronder bevond zich het Romeinse niveau, waar plaatselijk tot vier bewoningslagen werden vastgesteld in wat minstens de resten van één gebouw zijn.

In sleuf 1b kan men ten eerste een laat-Romeinse muur ontwaren (laag 52), opgebouwd uit kalksteen, baksteen en silex en met lichtgele kalkmortel. Een uitbraakspoor is zowel te zien in het profiel (laag 45) als in het vlak (spoor 19). In spoor 20 werden verschillende resten van beschilderd pleisterwerk gevonden (foto's 17 t.e.m. 21).

Er zijn vier vloerniveaus aanwezig (foto's 22 t.e.m. 26), waarvan een uit roze kalkmortel (laag 23) en drie uit aangestampte leem (lagen 27, 29, 32). Op het vloerniveau uit roze kalkmortel werd één hypocausttegels in situ teruggevonden en werden nog enkele andere exemplaren gerecupereerd in de afgegraven grond. Doorheen deze niveaus werd recent een afvalkuil gegraven (laag 22). In het vlak kunnen twee paalkuilen ontwaard worden (sporen 12, 16) die mogelijk in relatie staan tot elkaar (foto's 27 en 28).

Tot slot kan men op de aanwezigheid van een gracht wijzen, die zowel in het profiel (laag 10) als in het vlak (sporen 6, 8, 9, 11) te zien is (foto's 29 en 30).

2.2. Sleuf 2

2.2.1. Profiel

Laagnummer	Beschrijving
1	donkerbruine teelaarde
2	donkergrijze kuil met baksteenspikkels
3	gevlekte geelbruine Romeinse ploeglaag met sterke uitloging
4	grijze kuil
5	lichtbruine vulling
6	natuurlijke bodem uit gele lemige zand
7	geelbruin paalgat?
8	geelbruin paalgat?
9	Geelgrijze laag; mogelijk natuurlijk
10	gevlekt bruin paalgat?
11	gevlekt geelbruin paalgat?
12	gevlekt lichtgrijs paalgat?
13	Grijsbruine laag met wat baksteenspikkels
14	geelgrijs ondiep spoor
15	geelgrijze laag met fragmenten van natuursteen
16	donkergrijze kuil
17	bruine-lichtbruine laag met dakpanfragmenten, kalkmortel en natuursteen; mogelijk uitlogingslaag
18	geelbruine kuil met heterogene vulling en dakpanfragmenten
19	geelbruine vulling met uitloging
20	bruin gevlekt spoor met houtskool, dakpanfragmenten en kalkmortel

21	donkergrijze Romeinse puinlaag met veel dakpanfragmenten, natuursteen, ceramiek, bot en houtskool; vermoedelijk egalisatielaag, want ze wordt steeds dikker naarmate het terrein daalt
22	grijsbruine puinlaag met dakpanfragmenten, kalkmortel, natuursteen en bot
23	bruine puinlaag met veel kalkmortel, houtskool en dakpanfragmenten
24	donkergrijs uitbraakspoor met kalkmortel en dakpan
25	bruine laag met veel fragmenten kalkmortel en dakpan
26	geelbruine lemige laag met grote dakpanfragmenten en een beetje kalkmortel; egalisatielaag?
27	geelbruin lemig bandje met resten van Romeinse roze mortel; oud vloerniveau?
28	geelbruine lemige laag met veel kalkmortel en dakpan
29	geelbruine lemige laag met houtskool en onderaan veel resten dakpan of baksteen; oude vloer?
30	gevekt bruin-gele-witgele puinlaag met vooral kalkmortel en grote fragmenten natuursteen
31	donkerbruin uitbraakspoor met dakpan en kalkmortel
32	bruingeel-geel uitbraakspoor met veel kalkmortel en natuursteen
33	smalle strook gelig lemige zand
34	geelbruin paalspoor of mollengang
35	geelbruine tot bruine laag met houtskool, dakpan en kalkmortel; oude insteek?
36	dikke bruin-bruingele laag met verspreid kalkmortel, dakpanfragmenten, houtskool, metaal, ceramiek en natuursteen
37	geelbruine laag met veel houtskool, dakpan en kalkmortel
38	lichtgrijze-lichtbruine laag met houtskool en een beetje dakpan
39	gele leemlaag
40	grijsbruine laag met een beetje dakpan
41	grijsbruine laag met grote fragmenten van dakpan, baksteen en kalkmortel

42	gele lemige recente nivellering
43	grijsbruine laag met dakpan en kalkmortel
44	grote baksteen

2.2.2. Vlak

Spoornummer Beschrijving

1	donkergrijs spoor met dakpanfragmenten
2	donkergrijs spoor met dakpan, houtskool en ceramiek
3	donkerbruin uitbraakspoor met veel dakpan, natuursteen en Romeins materiaal
4	geelgrijs uitbraakspoor met veel kalkmortel en natuursteen
5	grijsbruine laag met dakpanfragmenten
6	witgele natuursteen
7	geelbruin, lemig spoor met veel kalkmortel, natuursteen en dakpan
8	grijs spoor met kalkmortel, dakpan en natuursteen
9	geelgrijs uitbraakspoor met veel kalkmortel en natuursteen
10	bruine Romeinse nivelleringslaag

2.2.3. Interpretatie

Sleuf 2 werd maximaal tot een diepte van 3m gegraven (foto's 31 t.e.m. 50). Het zuidelijke deel van deze sleuf vertoonde een gelijkaardige opbouw over een 30-tal meter, bestaande uit een laag teelaarde (laag 1) en een Romeinse ploeglaag (laag 3). In het noordelijke deel bevond zich boven de laag teelaarde een recente nivelleringslaag en eronder enkele Romeinse egalisatielagen die dikker werden naarmate het terrein daalde. Op ongeveer 60-70 cm diepte

bevond zich het Romeinse niveau waar zich de sporen van een gebouw en een kelder aftekenden.

In het zuidelijke deel waren behalve enkele mogelijke paalgaten (lagen 7, 8, 10, 11, 12, 34) praktisch geen sporen aanwezig.

Op de plaats waar sleuf 3 deze sleuf kruiste, kwam een uitbraakspoor (spoor 51) van de hoek van een gebouw aan het licht (spoor 3 in sleuf 2, sporen 3 en 6 in sleuf 3). Iets noordelijker werden uitbraaksporen van een kelder (foto's 52 t.e.m. 58) gevonden (lagen 24, 31, 32 en sporen 4, 9) die tijdens de Romeinse periode opgevuld werd en waarop een egalisatielaag kwam te liggen (laag 21).

Het resterende deel van de sleuf vertoonde geen sporen meer en bestond uit een bruine nivelleringslaag (spoor 10).

2.3. Sleuf 3

2.3.1. Vlak

Spoornummer Beschrijving

1	bruine tot donkergrijze Romeinse puinlaag met grote stukken natuursteen, dakpan, kalkmortel, houtskool en Romeins materiaal
2	bruin-grijs gevlekt spoor met een beetje dakpan, houtskool en kalkmortel
3	donkerbruin uitbraakspoor met veel dakpan, natuursteen en Romeins materiaal
4	bruin-grijs gevlekt spoor met een beetje dakpan
5	ongeveer cirkelvormig lichtbruin spoor
6	donkerbruin uitbraakspoor met veel dakpan, natuursteen en Romeins materiaal

2.3.2. Interpretatie

De bovenste 60-70 cm bestonden uit een laag teelaarde en een Romeinse ploeglaag. In het Romeinse niveau werden de sporen van één gebouw gevonden (foto 59).

Sleuf 3 bestaat grotendeels uit een Romeinse puinlaag. Op de kruising met sleuf 2 bevindt zich een uitbraakspoor van een gebouw (sporen 3 en 6 in sleuf 3, spoor 3 in sleuf 2).

2.4. Kijkvenster 4

2.4.1. Vlak

Spoornummer Beschrijving

1	grijsbruin paalspoor?
2	Bruin spoor met baksteen of dakpan
3	bruingrijs grachtje met ceramiek en houtskool
4	bruingrijs grachtje met ceramiek en houtskool
5	puinvulling in spoor 4 met baksteen, dakpannen, bot en natuursteen
6	grijsbruin spoor
7	donkerbruin-grijs spoor met natuursteen
8	geelbruin spoor met houtskool; mogelijk natuurlijk
9	grijs paalgat met dakpanfragmenten
10	grijsbruin spoor
11	geelbruin spoor; natuurlijk of uitloging
12	donkergrijs grachtje met dakpan, ceramiek, glas, bot en natuursteen
13	grijs tot donkergrijs spoor met dakpan en natuursteen
14	donkergrijs spoor met natuursteen
15	grijs spoor

16	lichtgrijs spoor met wat fragmenten natuursteen
17	donkergrijs paalspoor
18	donkergrijs paalspoor
19	donkergrijs paalspoor
20	donkergrijs paalspoor
21	donkergrijze puinlaag met veel dakpan en natuursteen
22	grijsbruin spoor met natuursteen

2.4.2. Interpretatie

De bovenste 70-80 cm bestonden uit een laag teelaarde en een Romeinse ploeglaag. In deze sleuf werden de resten van een bijgebouwtje gevonden (foto 60).

In het zuiden bevinden zich twee parallelle grachtjes (sporen 3 en 4) (foto 61). Parallel hiermee ligt een grotere gracht (spoor 12) (foto 62). Zes paalgaten (sporen 13, 14, 17, 18, 19, 20) kunnen vermoedelijk met elkaar in verband worden gebracht en deel uitmaken van een bijgebouwtje. Het noordelijke deel van dit kijkvenster bestaat uit een Romeinse puinlaag (spoor 21) die doorloopt in sleuf 3 (spoor 1).

HOOFDSTUK 3: BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN

3.1. Sleuf 1b

3.1.1 Gebouw (sporen 19, 20 en 21; lagen 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52 en 53)

In sporen 19 (08-TOBE-08) en 20 (08-TOBE-11) werden verschillende daktegels aangetroffen, evenals enkele fragmenten van beschilderd pleisterwerk (08-TOBE-19 in spoor 20), hetgeen de functie als gebouw bevestigt.

In spoor 20 (08-TOBE-09) werden onder andere twee randfragmenten van een lokale, ruwwandige kom met naar buiten omgeslagen en gegroefde rand ingezameld. Deze scherven kunnen gedateerd worden in de 2de eeuw AD¹.

Spoor 21 (08-TOBE-12) bevatte onder andere een met florale motieven versierd randfragment van een kom in terra sigillata (foto 63) en een randfragment in terra nigra van een buikige fles met hoge hals. Dit laatste fragment is in de tweede helft van de 1^e eeuw AD te dateren².

3.1.2 Loopniveaus

Onder het onderste loopniveau (laag 32) werd een wandfragment in terra sigillata gevonden (08-TOBE-32) en ook tussen het eerste en tweede loopniveau (laag 32-29) werd een randfragment in terra sigillata met enkele groeven (08-TOBE-29) aangetroffen. In beide gevallen gaat het om zeer kleine scherven.

Boven het vierde loopniveau (laag 23) werden drie hypocausttegels gevonden waarvan één volledig (08-TOBE-36). Daarnaast bevond zich in het profiel nog één tegel in situ (laag 41).

¹ Vanvinckenroye 1991: 117, type 501.

² Vanvinckenroye 1991: 28, type 81.

3.1.3 Gracht (sporen 6, 7, 8, 9 en 11)

In dit grachtje (08-TOBE-01) werden enkele fragmenten zeepachtige, wit tot lichtgele aardewerk aangetroffen, evenals twee fragmenten terra nigra . Een randfragment van een kookpot met bolbuigig profiel en een ronde, niet ondersneden rand is vermoedelijk in de 2de eeuw AD te dateren³.

3.2. Sleuf 2

3.2.1 Uitbraakspoor gebouw (spoor 3)

Cfr. sporen 3 en 6 in sleuf 3.

3.2.2 Uitbraak kelder (sporen 4, 5, 6, 7, 8 en 9)

Sporen 4 en 9 waren de uitbraaksporen van de keldermuren. In spoor 4 (08-TOBE-71) werden 12 wandfragmenten van een dolium (cfr. ook uit spoor 7) aangetroffen (foto 64). Ook in spoor 9 (08-TOBE-77) werd aardewerk gevonden. Het ging om een grote hoeveelheid voornamelijk hele kleine scherven, waarbij de aanwezigheid van één scherf terra nigra, één bodemfragment van een geschilderde beker en een aantal randfragmenten met kerfbandversiering moeten worden vermeld. Over het algemeen gesproken gaat het ook om fijnwandige vormen, wat dus eerder wijst op eet- en tafelgerei.

Uit spoor 5 (08-TOBE-69) werden drie randfragmenten van een beige wrijfschaal (foto 65) met opstaande lijst (ca. 3de eeuw n.C.)⁴ en twee randfragmenten van een kookpot met dekselgeul gerecupereerd⁵.

³ Vanvinckenroye 1991: 108, type 467.

⁴ Vanvinckenroye 1991: 74, type 352.

⁵ Vanvinckenroye 1991: 112.

Om de volledige diepte van de uitgebroken Romeinse kelder te kennen, was besloten om tegen het profiel een kleine sleuf uit te graven. Hierbij werden op een beperkte hoeveelheid 231 scherven opgegraven. Dit aardewerk wordt hier wat uitvoeriger besproken.

Het luxeaardewerk dat zich in dit ensemble bevond, bestaat uit drie passende bodemfragmenten van een sterk verweerde schaal in terra sigillata (versierd met molen- of kruismotieven) (foto 66), twee niet determineerbare scherven in geverfd aardewerk, tien scherven beschilderd aardewerk (minstens afkomstig van 5 verschillende individueën, waarvan één vermoedelijk de halsfragmenten van een kruik zijn⁶), één niet determineerbare wandscherf in terra rubra en 39 scherven van een deukbeker in terra nigra (foto 67) met gearceerde kerfbandjes en ronde deuken (midden 3de eeuw AD⁷).

Voorts werd één bodemfragment van een wrijfschaal met beige tot lichtgrijs baksel (foto 68), één heel groot randfragment van een dolium (met versierde bandjes) in witbakkende klei met vermalen ceramiek als magering (foto 69) en één volledige rand van een amfoor of kruikamfoor teruggevonden.

In totaal werden een zevental ruwwandige scherven in reducerend gebakken ceramiek aangetroffen.

De oxiderend gebakken ceramiek (in totaal 167 scherven) kan onderverdeeld worden in 59 ruwwandige en 108 gladwandige scherven.

Binnen de categorie van gladwandige scherven kunnen de resten van enkele bekens of kannen met kerfbandversiering herkend worden (foto's 70 en 71). Bij de ruwwandige ceramiek vallen vooral de resten van één grote kookpot met dekselgeul op (foto 72). De datering van dit lokale aardewerk is vanaf ca. 150 tot het einde van de 3de eeuw AD⁸. De rest van de scherven zijn weinig diagnostisch.

Het ceramiekensemble (tabel 1) dat hier werd opgegraven is grotendeels te dateren in de late 2de-3de eeuw AD. Qua verdeling van aardewerktypes komen de percentages vrij goed overeen

⁶ Vanvinckenroye 1991: 54.

⁷ Vanvinckenroye 1991: 48, type 223.

⁸ Vanvinckenroye 1991: 112, type 479.

met onder andere fasen III (1^e helft 2de eeuw AD) en IV (2de helft 2de eeuw-3de eeuw AD) van de site Veemarkt te Tongeren⁹.

Tabel 1: Inventaris van het Romeinse aardewerk per type						
	Beukenberg		Veemarkt III		Veemarkt IV	
	N	%	N	%	N	%
Terra sigillata	3	1	40	5	35	11
Geverfd aardewerk	2	1	60	8	29	9
Beschilderd aardewerk	10	4	-	-	-	-
Terra rubra	1	0,5	1	+	-	-
Terra nigra	39	17	33	5	9	3
Bekers	-	-	7	1	16	5
Kurkurnen	-	-	4	1	-	-
Pompeiaans rood	-	-	-	-	1	+
Gebronds aardewerk	-	-	4	1	-	-
Gladwandig aardewerk	59	26	315	42	114	36
Ruwwandig aardewerk	114	49	99	13	67	21
Wrijfschalen	1	0,5	17	2	10	3
Dolia	1	0,5	16	2	6	2
Amforen	1	0,5	152	20	30	10
Totaal	231	100	748	100	317	100

Buiten de ceramiek werd bij het uitdiepen van spoor 7 ook nog de hals van een glazen *unguentarium* (parfumflesje) (08-TOBE-73) (foto 73), enkele fragmenten beschilderd pleisterwerk (08-TOBE-88), een randfragment van een kan in natuursteen (08-TOBE-90) (foto 74), een bronzen speld met een vierkante kop met afgeschuinde hoeken (08-TOBE-93) (foto 75) en een niet meer leesbare, bronzen munt (08-TOBE-94) opgegraven.

Tot slot dient ook vondst 08-TOBE-91 (op het grondplan aangeduid als spoor 6, volledig gelegen binnen spoor 7) vermeld. Dit is een gesculpteerde blok natuursteen, waarvan enkel de plooien van een gewaad langs zijanten zichtbaar zijn. Een hoofd ontbreekt (foto's 76 t.e.m. 80).

⁹ Vanderhoeven e.a. 1994: 174.

3.2.3 Losse vondsten

Munt (148-149 n.C.)¹⁰:

voorzijde: hoofd Antoninus met stralen.

ANTONINVS AVG PIVS P P TR P XII

achterzijde: Aequitas met in haar rechterhand een weegschaal en in haar linkerhand de hoorn des overvloed.

COS IIII en S C links en rechts van haar.

Bladvormige fibula (blauw en zilverkleurige rand) (foto 81)

3.3. Sleuf 3

3.3.1 Grote puinlaag (laag 1)

In sleuf 3 werd vrij veel materiaal ingezameld in laag 1 (08-TOBE-54). Het merendeel van dit aardewerk is van lokale oorsprong en meestal oxiderend gebakken.

Daarnaast werden ook drie randfragmenten van een wrijfschaal in witbakkend aardewerk, enkele wit beschilderde scherven, een oorfragment van een kruik, bodemfragmenten van minstens twee kannen of kruiken, één kommetje en één kleine beker, en een aantal scherven lokaal vervaardigd aardewerk met kerfbandversiering gevonden. Deze laatste scherven zijn vermoedelijk afkomstig van enkele buikige bekers, die in de 3de eeuw AD worden gedateerd¹¹.

Een laatste aardewerkfragment is te identificeren als een grotere kom met een naar buiten omgeslagen en (zeer weinig uitgesproken) gegroefde rand (foto 82). De scherf is reducerend gebakken en ruwwandig. Ze is te dateren omstreeks het midden van de 1^e eeuw AD¹².

Een laatste vondst (08-TOBE-55) uit deze context zijn twee glasscherven, vermoedelijk beide van prismaflessen uit de 1^e-2de eeuw AD.

¹⁰ Mattingly 1940: 299, pl. 44.14.

¹¹ Vanvinckenroye 1991: 44-46, o.a. types 193 of 204.

¹² Vanvinckenroye 1991: 116, type 501.

3.3.2 Uitbraakspoor gebouw (sporen 3 en 6)

Vooraf in uitbraakspoor 3 werd redelijk wat aardewerk verzameld (08-TOBE-59). Er werden zowel resten van oxiderend als reducerend gebakken randfragmenten ingezameld van kookpotten met uitgesproken dekselgeul (foto 83)¹³. Daarnaast werd een klein randfragmentje van een kommetje in terra rubra en een randfragment van een kruik met ondersneden snavelvormige lip (1^e helft 1^e eeuw AD)¹⁴ gevonden.

In uitbraakspoor 6 werd een beperktere hoeveelheid aardewerk aangetroffen (08-TOBE-61). Tussen de vondsten bevond zich een randfragment in gebronsd aardewerk met een naar buiten, schuinstaande rand en knobbelversiering (foto 84). Gelijkaardige fragmenten worden gedateerd in de 2de helft van de 1^e eeuw AD¹⁵. Ook werden de bodem van een beker of kom (1^e eeuw AD) in terra rubra (foto 85)¹⁶, een wandfragment in terra nigra met kerfbandversiering en een randfragment van een kom met naar buiten omgeslagen en gegroefde rand aangetroffen¹⁷. Deze laatste scherf vertoont grote gelijkenissen met een gelijkaardige pot uit spoor 1 (08-TOBE-54)

3.3.3 Losse vondsten

Munt (begin 4de eeuw n.C.)¹⁸:

voorzijde: gelauwerde Constantinus in legeruitrusting
 CONSTANTINVS AVG

Achterzijde: Sol Invictus met in de linkerhand een wereldbol
 SOLI INVICTO COMITI en TF links en rechts van Sol Invictus

Munt: voorzijde onleesbaar, achterzijde met afbeelding van 2 soldaten en signum in midden.

¹³ Vanvinckenroye 1991: 112.

¹⁴ Vanvinckenroye 1991: 84, type 380.

¹⁵ Vanvinckenroye 1991: 62.

¹⁶ Vanvinckenroye 1991: 34.

¹⁷ Vanvinckenroye 1991: 116, types 501 t.e.m. 504.

¹⁸ Bruun 1966: 731, pl. 1, 2, 7.

3.4. Kijkvenster 4

3.4.1 Grote puinlaag (spoor 21)

In de grote Romeinse puinlaag (cfr. sleuf 3, spoor 1) werd één groot wandfragment van een dolium aangetroffen (08-TOBE-45).

3.4.2 Gracht (spoor 12)

Hoewel in deze gracht slechts vier scherven werden ingezameld (08-TOBE-39), zijn twee ervan heel duidelijk als luxe-waar te herkennen. In het eerste geval gaat het om een versierd bodemfragment van een kom of bord in terra sigillata (lineaire motieven: radstempelversiering) (foto 86). De tweede scherf is een randfragment van een beker met strakke wand zonder rand van het type geveerd aardewerk. De witte klei is bedekt met een matte grijsblauwe deklaag, waarin nog een vingerafdruk zichtbaar is (foto 87). De versiering bestaat uit kerfbanden. Deze beker is te dateren op het einde van de 2de tot het begin van de 3de eeuw AD¹⁹.

3.4.3 Grachtje (spoor 4)

In dit grachtje werden een aantal rand- en wandfragmenten (08-TOBE-37) van een kookpot met naar buiten omgeslagen en afgeplatte rand aangetroffen (foto 88). Gelijkaardige exemplaren komen voor vanaf het einde van de 1^e eeuw tot in de 1^e helft van de 3de eeuw AD²⁰.

¹⁹ Vanvinckenroye 1991: 46, type 204.

²⁰ Vanvinckenroye 1991: 110, type 472.

HOOFDSTUK 4: ALGEMENE INTERPRETATIE

Een eerste belangrijke vaststelling is dat nergens op het terrein aanwijzingen zijn gevonden die de aanwezigheid van het Romeinse aquaduct bevestigen. Dit bewijst eens te meer dat de potentie van een terrein pas echt gekend is na een archeologisch vooronderzoek.

Dat het Romeinse aquaduct niet werd aangetroffen, wil niet zeggen dat het onderzoeksterrein geen interessante vondsten bevatte. In totaal werden, vooral verspreid over de zuidelijke helft van het terrein, de resten van minstens drie hoofdgebouwen aangesneden. De afdekkende laag teelaarde (en subrecente lagen) is tussen de 60 en 80 cm dik en biedt voldoende bescherming voor het aanwezige bodemarchief, zolang er geen zware ingrepen in de bodem plaatsvinden.

In sleuf 1b wijzen de muur en het uitbraakspoor op de aanwezigheid van een gebouw. In het uitbraakspoor werden verschillende fragmenten van beschilderd pleisterwerk, daktegels en kalkmortel gevonden. Het weinige dateerbare materiaal hier suggereert een datering in de 2de eeuw AD, maar de aangetroffen muur kan ook nog later gedateerd worden.

Ook op de kruising tussen sleuf 2 en 3 kwam de hoek van een gebouw aan het licht en nog in sleuf 2 kon een kelder ontwaard worden. Dit eerste gebouw lijkt, afgaande op het materiaal, te dateren in de 1^e eeuw AD, terwijl de scherven uit de kelder eerder wijzen op een datering op het einde van de 2de eeuw-3de eeuw AD.

Tot slot wezen zes paalkuilen in kijkvenster 4 op een bijgebouwtje. Zowel in sleuf 3 als kijkvenster 4 kon een grote centrale, Romeinse nivelleringslaag worden vastgesteld. Het materiaal uit deze laag is zeer ruim te dateren en dus weinig diagnostisch.

De noordelijke zone van het terrein (ongeveer 1/3 van de totale oppervlakte) wordt gekenmerkt door dikke nivelleringslagen. Het materiaal uit deze lagen is onmiskenbaar Romeins van aard, maar verdere sporen werden hierin niet herkend. Aangezien dit deel van het terrein sowieso al lager is gelegen dan het zuidelijke deel, zullen de geplande werken hier een veel minder grote impact hebben op het bodemarchief.

HOOFDSTUK 5: ADVIES

De aard van een vervolgonderzoek zal sterk afhangen van de geplande werkwijze bij de bouw van de sporthal. De noodzakelijkheid en de omvang ervan zullen bepaald worden door de bevoegde beheersarcheologen van het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed. Onderstaande tekst is dan ook louter adviserend naar dit Agentschap toe en informatief voor de opdrachtgever, en heeft verder geen juridische waarde.

Vast staat in alle geval dat over het volledige terrein verspreid archeologische resten aanwezig zijn uit de Romeinse periode (sporen van drie hoofdgebouwen, resten van minstens één bijgebouwtje en enkele grachtjes). De dichtheid van de sporen valt, afgaande op de resultaten uit kijkvenster 4, al bij al wel mee.

De archeologische resten uit de Romeinse periode worden in sleuf 1 afgedekt door een pakket van ongeveer 80 cm teelaarde en (sub)recente lagen. In sleuven 2-3-4 is de teelaarde (samen met een Romeinse ploeglaag) ongeveer 60-70 cm dik. Centraal in het terrein werd een Romeinse nivellerings-/puinlaag aangetroffen, waarin geen herkenbare sporen aanwezig waren en de noordelijke helft van het terrein bestond grotendeels uit Romeinse nivelleringslagen om het niveauverschil tussen de Romeinse stadsmuur en het natuurlijke reliëf te overbruggen. Indien voor de bouw nergens grond afgegraven dient te worden, zitten de archeologische sporen relatief veilig in de bodem. Uiteraard kan de werkmethode bij het plaatsen van de funderingen nog zijn impact hebben.

Het belangrijkste advies is dan ook om niet in, maar op het terrein te blijven, omdat dit de minste impact zal hebben op het archeologisch bodemarchief.

Van zodra toch afgravingen dienen plaats te hebben om het terrein afdoende te nivelleren (er is een niveauverschil van 1,5-2 m), zal dit vooral in de zuidelijke helft van het terrein een grote impact hebben (ervan uitgaande dat er ergens een tussenniveau zal gezocht worden). Dit is juist de meest interessante zone (ongeveer 2/3 van het onderzochte terrein) en een archeologisch onderzoek dient zich dan ook aan.

Er van uitgaande dat ongeveer de helft van het terrein afgegraven dient te worden om een goede nivellering te krijgen, moet rekening worden gehouden met een opgraving van dit deel van het terrein. De duur wordt geschat op 3 maanden veldwerk en 1 maand verwerking. Het archeologisch team zal bestaan uit twee archeologen en minstens drie arbeiders. Het aantal uren kraan wordt begroot op 64 u.

Het grootste deel van het terrein zal slechts uit één werkvlak bestaan. Toch zal minstens in de zone van het gebouw uit sleuf 1 gewerkt moeten worden in vier verschillende niveau's. Omdat de verschillende vloerniveau's slechts een tiental centimeters uit elkaar liggen, is een uitgraving met de schop aangewezen (ipv machinaal). Ook de laatste 10 cm boven de vloer in roze mortel (met hypocausttegels in situ) dient manueel afgegraven te worden en dit om te vermijden dat de resten van het hypocaustum beschadigd worden.

Het terrein deint volledig en vlakdekkend opgegraven, waarbij alle sporen ingetekend, beschreven en gefotografeerd dienen te worden. Van alle sporen wordt een coupe gemaakt en vervolgens wordt ook de tweede helft van de sporen uitgehaald. Omwille van de grotere complexiteit van de sporen is het aangewezen zowel het grondplan als de profielen op schaal 1/20 op te tekenen. Een metaaldetector dient gebruikt te worden om het terrein op metaalvondsten te screenen.

Van grachten, afvalkuilen en eventuele beerputten dienen staalnames te gebeuren per archeologische laag. De analyse van minstens drie paleo-botanische monsters dient voorzien te worden.

Voor een juiste absolute datering van de verschillende structuren is het noodzakelijk een vijftal ¹⁴C-dateringen te voorzien. Eventueel kan hiervan worden afgeweken indien voldoende diagnostische scherven worden aangetroffen of dateringen door muntvondsten.

Er dienen drie steendeterminaties voorzien te worden om een beeld te krijgen van de verschillende gebruikte bouwmaterialen.

Omwille van het veiligheidsaspect (school in functie, eerder problemen in het Tongerse met illegale metaaldetectoren) is het aangewezen het volledige terrein voor de duur van het onderzoek af te sluiten met Heras-hekken.

Indien toch moet worden overgegaan tot een volledige opgraving van het terrein, zal dit op dezelfde manier gebeuren als hierboven beschreven. De termijnen van het onderzoek moeten dan op 4,5 maanden veldwerk, 2 maanden verwerking en 128 uren kraan worden gebracht. Dit noordelijke deel van het terrein bestaat immers uit nivelleringslagen, waarbij de arbeidsintensiteit minder hoog is. Er zal dan ook maar maximaal gewerkt mogen worden tot de diepte van verstoring. Zowel in sleuf 1 (5 m diep) als sleuf 2 (3 m diep) werd immers niet de overgang met de natuurlijke bodem bereikt.

BIBLIOGRAFIE

P.M. Bruun (1966) *The Roman imperial coinage, vol. VII, Constantine and Licinius, AD 313-337*, Londen.

H. Mattingly (1940) *Coins of the Roman empire in the British Museum, volume IV, Antoninus Pius to Commodus*, Londen.

A. Vanderhoeven *et al.* (1993) Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Veemarkt te Tongeren. Eindverslag 1988, *Archeologie in Vlaanderen* III, 127-205.

W. Vanvinckenroye (1991) *Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren*, Beringen.

S. Willems (2005) *Romeins aardewerk in de Tongerse referentiecollectie: wrijfschalen en gewoon aardewerk* (VIOE-Rapporten 1) Brussel.

Bijlage 1: Fotosurvey

Het archeologisch vooronderzoek aan de Beukenbergweg te Tongeren

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Het archeologisch vooronderzoek aan de Beukenbergweg te Tongeren

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

Foto 9

Foto 10

Foto 11

Foto 12

Foto 13

Foto 14

Foto 15

Foto 16

Foto 17

Foto 18

Foto 19

Foto 20

Foto 21

Foto 22

Foto 23

Foto 24

Foto 25

Foto 26

Foto 27

Foto 28

Foto 29

Foto 30

Foto 31

Foto 32

Foto 33

Foto 34

Foto 35

Foto 36

Foto 37

Foto 38

Foto 39

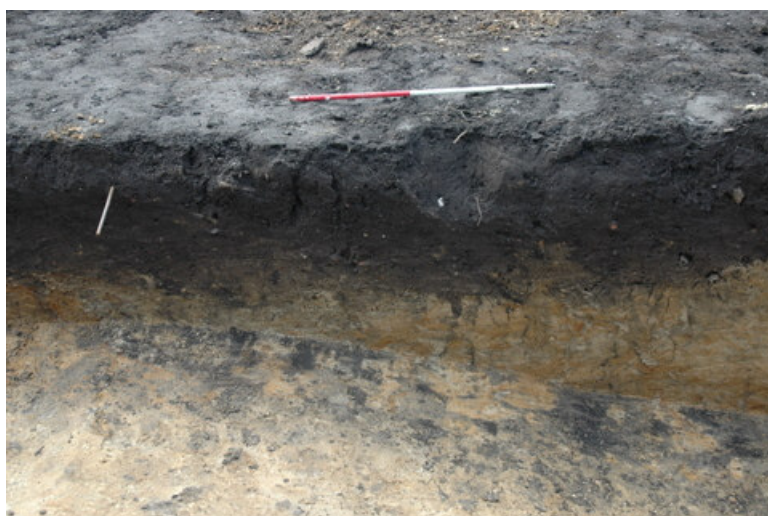

Foto 40

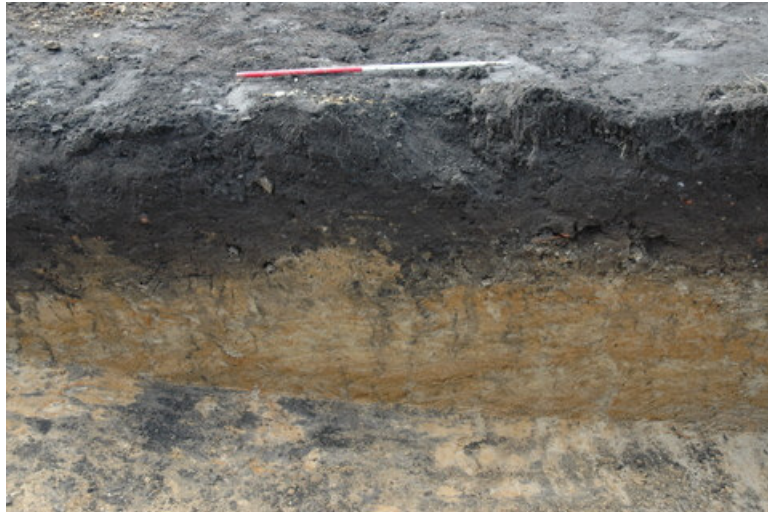

Foto 41

Foto 42

Foto 43

Foto 44

Foto 45

Foto 46

Foto 47

Foto 48

Foto 49

Foto 50

Foto 51

Foto 52

Foto 53

Foto 56

Foto 54

Foto 55

Foto 57

Foto 58

Foto 59

Foto 60

Foto 61

Foto 62

Foto 63

Foto 64

Foto 65

Foto 66

Foto 67

Foto 68

Foto 69

Foto 70

Foto 71

Foto 72

Foto 73

Foto 74

Foto 75

Foto 76

Foto 77

Foto 78

Foto 79

Foto 80

Foto 81

Foto 82

Foto 83

Foto 84

Foto 85

Foto 86

Foto 87

Foto 88

Bijlage 2: Vondsteninventaris

Inv. Nr.	Werkput	Laag	Spoor	Inhoud
08-TOBE-01	1		6	ceramiek
08-TOBE-02	1		6	bot
08-TOBE-03	1		8	bot
08-TOBE-04	1		10	ceramiek
08-TOBE-05	1		11	bot
08-TOBE-06	1		17	ceramiek
08-TOBE-07	1		17	bot
08-TOBE-08	1		19	daktegels
08-TOBE-09	1		20	ceramiek
08-TOBE-10	1		20	bot
08-TOBE-11	1		20	daktegels
08-TOBE-12	1		21	ceramiek
08-TOBE-13	1		21	daktegels
08-TOBE-14	1		21	metaal
08-TOBE-15	1		21	bot
08-TOBE-16	1		19	metaal
08-TOBE-17	1		20	glas
08-TOBE-18	1		20	metaal
08-TOBE-19	1		20	beschilderde pleister
08-TOBE-20	1		17	metaal
08-TOBE-21	1		10	bot
08-TOBE-22	1		10	metaal
08-TOBE-23	1		6	metaal
08-TOBE-24	1	3		metaal
08-TOBE-25	1	6		metaal
08-TOBE-26	1	5		metaal
08-TOBE-27	1	10		metaal
08-TOBE-28	1	24		metaal
08-TOBE-29	1	31		ceramiek
08-TOBE-30	1	31		bot
08-TOBE-31	1	31		bot
08-TOBE-32	1	34		ceramiek
08-TOBE-33	1	34		metaal
08-TOBE-34	1	48		ceramiek
08-TOBE-35	1	62		bot
08-TOBE-36	1	36		hypocausttegels
08-TOBE-37	4		4	ceramiek
08-TOBE-38	4		6	bot
08-TOBE-39	4		12	ceramiek
08-TOBE-40	4		12	glas
08-TOBE-41	4		12	bot
08-TOBE-42	4		18	ceramiek
08-TOBE-43	4		18	bot
08-TOBE-44	4		21	metaal
08-TOBE-45	4		21	ceramiek
08-TOBE-46	2	3		ceramiek
08-TOBE-47	2	16		ceramiek
08-TOBE-48	2	19		ceramiek
08-TOBE-49	2	20		ceramiek
08-TOBE-50	2	35		ceramiek
08-TOBE-51	2	36		ceramiek
08-TOBE-52	2	36		ceramiek
08-TOBE-53	2	21		ceramiek

08-TOBE-54	3		1	ceramiek
08-TOBE-55	3		1	glas
08-TOBE-56	3		1	metaal
08-TOBE-57	3		1	bot
08-TOBE-58	3		2	ceramiek
08-TOBE-59	3		3	ceramiek
08-TOBE-60	3		3	bot
08-TOBE-61	3		6	ceramiek
08-TOBE-62	3		6	metaal
08-TOBE-63	3		6	bot
08-TOBE-64	2		1	ceramiek
08-TOBE-65	2		2	ceramiek
08-TOBE-66	2		2	metaal
08-TOBE-67	3		2	metaal
08-TOBE-68	3		3	metaal
08-TOBE-69	2		5	ceramiek
08-TOBE-70	2		8	ceramiek
08-TOBE-71	2		4	ceramiek
08-TOBE-72	2		7	ceramiek
08-TOBE-73	2		7	glas
08-TOBE-74	2		7	metaal
08-TOBE-75	2		7	dakpan
08-TOBE-76	2		7	bot
08-TOBE-77	2		9	ceramiek
08-TOBE-78	2		9	bot
08-TOBE-79	2		10	ceramiek
08-TOBE-80	2	37		ceramiek
08-TOBE-81	2	37		metaal
08-TOBE-82	2	40		ceramiek
08-TOBE-83	2	40		metaal
08-TOBE-84	2	39		ceramiek
08-TOBE-85	2	39		metaal
08-TOBE-86	2	36		ceramiek
08-TOBE-87	2	36		metaal
08-TOBE-88	2		7	beschilderde pleister
08-TOBE-89	2	36		bot
08-TOBE-90	2		7	natuursteen
08-TOBE-91	2		6	natuursteen
08-TOBE-92	1	LV	LV	metaal
08-TOBE-93	2	36		metaal
08-TOBE-94	2	36		metaal
08-TOBE-95	2	LV	LV	metaal
08-TOBE-96	3	LV	LV	metaal
08-TOBE-97	4	LV	LV	metaal